

10 beleidsvoorstellen

voor een kwaliteitsvol, innovatief en divers
journalistiek landschap
in **Vlaanderen**

2019

JOURNALISMFUND.EU

VLAAMS JOURNALISTIEK FONDS | FONDS PASCAL DECROOS

Inhoud

Journalismfund.eu en zijn twee Vlaamse projecten

4

Overzicht 10 beleidsvoorstellen

5

Waarom is journalistiek belangrijk?

Waarom journalistiek financieel ondersteunen?

Waarom moet *de overheid* journalistiek ondersteunen?

6

Huidige Vlaamse middelen voor journalistiek

9

Beleidsvoorstellen

10

Samenvatting

21

Journalismfund.eu en zijn twee Vlaamse projecten

Journalismfund.eu vzw is een onafhankelijke non-profitorganisatie naar Belgisch recht. Het fungeert als neutrale intermediair om fondsen van overheden en donoren in te zetten om journalistiek in Vlaanderen en Europa te ondersteunen en te bevorderen. De structuur en werking van Journalismfund.eu versterken de onafhankelijkheid en slagkracht van journalisten.

Specifiek in Vlaanderen beheert Journalismfund.eu twee projecten:

Het **Fonds Pascal Decroos** (FPD) stimuleert kwaliteits- en onderzoeksjournalistiek in Vlaanderen. Dat doet het onder andere door werkbeurzen toe te kennen aan journalisten voor bijzondere journalistieke projecten.

Het FPD is een burgerinitiatief dat werd opgericht in 1998. Sinds 2013 is het een project van Journalismfund.eu. Het wordt gesubsidieerd door de Vlaamse Overheid (2018: 400.000 euro).

Het **Vlaams Journalistiek Fonds** (VJF) werd in 2018 gelanceerd door Vlaams minister van Media Sven Gatz. Het is een project van Journalismfund.eu in samenwerking met de Vlaamse Vereniging van Journalisten en de Vlaamse Overheid. Het VJF staat in voor toekomstgerichte ondersteuning van onafhankelijke, kwalitatieve en innovatieve journalistiek. De hoofdopdrachten van het VJF zijn subsidies voor innovatieve journalistiek toekennen, kennisdeling over nieuws en media bevorderen en samenwerking met Nederland aanwakken. Het VJF wordt gesubsidieerd door de Vlaamse overheid (2018: 550.000 euro, 2019: 100.000 euro).

Beide fondsen zijn dus projecten die met steun van de Vlaamse Overheid opereren onder Journalismfund.eu. De ondersteuning van het FPD richt zich op individuele journalisten en afzonderlijke journalistieke verhalen, terwijl het VJF zich richt op de journalistieke infrastructuur, nieuwsmedia en journalistieke organisaties. Beide projecten zijn mediumneutraal: ze ondersteunen kwaliteitsjournalistiek ongeacht het medium (print, audio, video en/of online).

10 beleidsvoorstellen

- 1 Maak de steun aan journalistiek structureel
- 2 Verhoog de middelen voor onderzoeksjournalistiek en lokale journalistiek
- 3 Voorzie naast *projectsubsidies* ook *structurele* steun voor journalistieke innovatie en een divers medialandschap
- 4 Stimuleer toegankelijk onderzoek en kennisdeling voor de hele sector
- 5 Zet in op begeleiding, mentoring en ontwikkeling
- 6 Voorzie naast onderzoeks- ook productiesteun voor podcasts
- 7 Voer een integraal beleid dat versnippering tegengaat
- 8 Voer de resolutie van het Vlaams Parlement over de ondersteuning van journalistiek verder uit

FEDERAAL:

- 9 Maak de werkbeurzen aan journalisten belastingvrij
- 10 Versterk het wetgevend kader voor persvrijheid

Waarom is journalistiek belangrijk?

Een goed werkende democratie vereist dat haar burgers behoorlijk geïnformeerd zijn opdat ze een gefundeerde mening kunnen vormen. Kwalitatieve journalistiek levert informatie, fungeert als waakhond en bevraagt machtsstructuren. Hoe beter deze 'vierde macht' functioneert, hoe sterker de democratie.

Daartoe is het essentieel dat er verschillende kwaliteitsvolle journalistieke kanalen en vormen bestaan om die informatie te verstrekken. Als burgers zich niet herkennen in datgene wat als nieuws wordt gepresenteerd, en in wie aan het woord komt, groeit er een kloof tussen de gepresenteerde informatie en de te informeren burger. Daardoor nemen wantrouwen en populisme toe en slinken de kwaliteit en het democratische gehalte van het debat in de samenleving.

Daarom is het ook belangrijk dat de burger toegang heeft tot kwalitatieve journalistiek over elk domein dat de samenleving vormgeeft (politiek, economisch, wetenschappelijk, cultureel, sociaal, ...) en elk niveau waar de invloed van die domeinen zich situeert: lokaal, regionaal, nationaal en internationaal.

Waarom journalistiek financieel ondersteunen?

Nieuwsmedia hebben al decennialang dezelfde twee inkomstenbronnen: lezers en adverteerders. De digitaliseringsgolf heeft dat **verdienmodel zwaar uitgehold**. Lezersinkomsten lopen terug, omdat minder mensen betalen voor nieuws, dat vaak gratis online te vinden is. De inkomsten op de digitale reclamemarkt gaan voor een groot deel naar internationale platformen (Facebook en Google), die door hun massa aan gebruikersdata heel gericht kunnen adverteren.

Wereldwijd zoeken nieuwsmedia groot en klein daarom momenteel naar nieuwe verdienmodellen. Het ei van Columbus is daarbij nog niet gevonden. Sommigen zetten in op schaalvergroting en diversificatie, anderen gaan voor een specifieke niche. Velen experimenteren met nieuwe formules om lezers te betrekken en te laten betalen, sommigen proberen advertentie-inkomsten terug te winnen door zelf zoveel mogelijk gebruikersdata te verzamelen en te vermarkten.

Als nieuwsmedia in financieel zwaar weer zitten, is dat bij uitstek slecht nieuws voor **diegravende journalistiek**. Die kost immers tijd en geld. Bovendien zorgt

de schaalvergroting in Vlaanderen voor een toenemende **mediaconcentratie**, wat een risico vormt voor de noodzakelijke diversiteit in het nieuwsaanbod, aldus de Vlaamse Regulator voor de Media (VRM) in zijn jongste rapport.¹

Daarbij komt dat Vlaanderen als 'markt' klein is. Het klopt dat journalistiek in deze veranderende context moet 'innoveren' om relevant te blijven en burgers te bereiken. Maar bij innovatie wordt al te vaak enkel gedacht aan technologische innovatie, en het bijhorende paradigma van start-ups, seed funding, scale-ups en internationale expansie.

Echte journalistiek is echter **niet** zomaar **schaalbaar**. Elke democratische gemeenschap heeft haar eigen perspectief, context, noden en aandachtspunten die journalistiek verslagen en bevestigd moeten worden. Dat geldt bij uitstek voor lokale journalistiek.

Om de democratie in Vlaanderen te versterken, heeft journalistiek daarom duurzame financiële ondersteuning nodig waarin diverse initiatieven de tijd krijgen om kwaliteit op te bouwen en te experimenteren met innovatieve journalistieke vormen, verdienmodellen en publieksbereik.

Waarom moet de overheid journalistiek ondersteunen?

Het Comité van Ministers van de Raad van Europa publiceerde in februari 2019 een uitgebreide verklaring over de financiële duurzaamheid van kwaliteitsjournalistiek in het digitale tijdperk.² Daarin roepen de lidstaten van de Raad, waaronder België, op om kwaliteitsjournalistiek te erkennen als een **publiek goed** en ook financieel te ondersteunen. De Raad noemt in het bijzonder onderzoeks-, regio- en grensoverschrijdende journalistiek. Daarnaast wijst ze op het risico van mediaconcentratie voor nieuwsdiversiteit en op het belang van nieuwe, innovatieve nieuwsorganisaties.

De OESO publiceerde overigens reeds in 2010 een rapport, *The Evolution of News and the Internet*,³ waarin ze haar twijfels uitte of de productie van kwaliteitsvol en pluralistisch nieuws enkel nog aan de markt kon worden overgelaten.

¹ Rapport Mediaconcentratie 2018: Mediaconsument heeft amper keuze.

<https://www.vlaamseregulatormedia.be/nl/over-vmr/rapporten/2018/rapport-mediaconcentratie>

² https://search.coe.int/cm/pages/result_details.aspx?objectid=090000168092dd4d

³ <http://www.oecd.org/sti/ieconomy/45559596.pdf>

Sinds de dooreenschudding van het media-ecosysteem en de ineensstorting van de traditionele verdienmodellen hebben intussen ook grote **techbedrijven** als Facebook en Google ondersteuningsprogramma's voor nieuwsmedia gelanceerd. Ook diverse filantropische organisaties en **donoren** financieren journalistieke initiatieven.

Die internationale middelen geraken maar sporadisch tot bij de kwaliteitsjournalistiek in Vlaanderen. Bovendien sturen die partijen daarmee de journalistieke agenda zonder dat ze daarover publieke verantwoording moeten afleggen. Die agenda is overigens soms wispelturig (en dus niet duurzaam), stelt bepaalde eisen die niet altijd het publieke belang dienen, en heeft al een merkbare invloed op hoe journalistiek bedreven wordt, aldus recent academisch onderzoek.⁴

Onafhankelijke en pluralistische media vormen de hoeksteen van een democratische samenleving en de duurzaamheid van de journalistiek is essentieel om inhoud van hoge kwaliteit aan de burgers te blijven bieden, aldus de expertengroepen inzake fake news en desinformatie in hun rapporten voor de EU en de Belgische minister van Digitale Agenda in 2018.⁵

Om desinformatie tegen te gaan moet langs zo veel mogelijk 'entry points' (dus niet slechts één kanaal) kwaliteitsjournalistiek het media-ecosysteem binnendringen. Pluriformiteit en differentiatie in doelgroep zijn daarbij cruciaal.

Het is daarom belangrijk dat ook de overheid investeert in verdiepende, diverse en lokale journalistiek. Daarbij is het echter cruciaal dat er een **buffer** staat tussen de politieke overheid, die de middelen voorziet, en de journalistiek, die kritisch en onpartijdig te werk moet kunnen gaan. Daartoe is een fonds een ideaal instrument. De overheid stelt zo'n fonds bepaalde beleidsdoelstellingen voorop, en voorziet daar middelen voor. De toewijzing van die middelen aan specifieke projecten, journalisten of organisaties, wordt echter **onafhankelijk** door het fonds uitgevoerd: de overheid wordt niet betrokken bij het adviserings- en beslissingsproces over de subsidieaanvragen.

Een vergelijking: in **Nederland** kregen het Fonds voor Bijzondere Journalistieke Projecten en het Stimuleringsfonds voor de Journalistiek, qua opdracht vergelijkbaar met respectievelijk het Fonds Pascal Decroos en het Vlaams Journalistiek Fonds, van de overheid in 2018 samen **7,44 miljoen euro**. Daarnaast zijn daar de laatste jaren ook een aantal regionale fondsen voor journalistiek ontstaan. In **Vlaanderen** ontvingen het FPD en het VJF samen 950.000 euro, een bedrag dat in 2019 zakt tot **500.000 euro**.

⁴ <https://www.tandfonline.com/doi/full/10.1080/1461670X.2018.1556321>

⁵ https://www.dropbox.com/s/99igza9kmbwjBELS/20180718_rapport_onlinedesinformatieNL.pdf?dl=0, p.10.

Huidige Vlaamse middelen voor journalistiek

(cijfers 2018)

Het Vlaamse beleid t.a.v. journalistiek kadert in het ruimere **media-beleid**. De middelen die **specifiek naar journalistiek** gaan, zijn daarom niet altijd heel duidelijk af te lijnen.

- × De meeste media-middelen gaan naar de **VRT**, waarvan de totale dotatie in 2018 267 miljoen euro bedroeg.
- × Naar de **regionale publieke omroepen** ging in totaal 1,9 miljoen euro.
- × **Mediacademie** (co)financiert opleidingen voor de mediasector: **1 miljoen euro**.
- × **Nieuws in de klas** helpt leerkrachten om nieuws en actualiteit in hun lessen te integreren via een uitgebreid aanbod aan nieuwsmedia en lesmateriaal: **1 miljoen euro**.
- × **Mediawijs** (het Kenniscentrum Digitale en Mediawijsheid) helpt de inwoners van Vlaanderen en Brussel om bewust, actief, kritisch en creatief ICT en media te gebruiken om deel te nemen aan onze maatschappij: **640.000 euro**.
- × De **Vlaamse Vereniging van Journalisten** behartigt als beroepsvereniging de professionele, sociale en intellectuele belangen van de Vlaamse journalisten. Het staat ook in voor het Journalistenloket, dat informatie en advies geeft aan iedereen die zijn weg zoekt in de journalistiek: **408.000 euro**.
- × Het **Fonds Pascal Decroos**, een project van Journalismfund.eu vzw, stimuleert kwaliteits- en onderzoeksjournalistiek in Vlaanderen en daarbuiten. Dat doet het onder andere door werkbeurzen toe te kennen aan journalisten voor bijzondere journalistieke projecten en een postgraduaat Internationale Researchjournalistiek te organiseren: **400.000 euro**.
- × De hoofdopdrachten van het nieuwe **Vlaams Journalistiek Fonds**, een project van Journalismfund.eu vzw in samenwerking met de Vlaamse Vereniging van Journalisten en de Vlaamse Overheid, zijn subsidies voor innovatieve journalistiek toekennen, kennisdeling over nieuws en media bevorderen en samenwerking met Nederland aanwakken. In 2018 bedroeg het budget **550.000 euro**, in 2019 valt dat terug tot **100.000 euro**.

Beleidsvoorstellen

De hoger geschetste situatie toont dat kwaliteitsjournalistiek onder druk staat, zowel mondiaal als in Vlaanderen. De zeer disruptieve periode waarin journalistiek en media zich momenteel bevinden, biedt veel bedreigingen, maar zeker ook kansen.

Een gericht beleid de komende jaren biedt het volgende perspectief: **meer diepgravende journalistiek**, die via **meer verschillende mediakanalen** tot bij **diversere doelgroepen** geraakt. Zo'n beleid stimuleert **innovatie** op een duurzame manier, baseert zich op **kennis en cijfers**, heeft bijzondere aandacht voor **lokale journalistiek**, en is **efficiënt** georganiseerd.

Met deze voorstellen kan zo'n beleid vorm krijgen:

1 Maak de steun aan journalistiek structureel

De specifieke steun van de Vlaamse Overheid aan journalistiek is **niet recurrent**. Elk jaar opnieuw is het bijvoorbeeld onzeker of het **Fonds Pascal Decroos** middelen zal krijgen, en hoeveel. Op die manier kan het FPD enkel een ad hoc beleid voeren. Het moet soms noodgedwongen lange tijd en onzekerheid laten tussen twee subsidierondes voor onderzoeksjournalistieke projecten, en het kan geen engagementen op lange termijn aangaan.

De werking van het nieuwe **Vlaams Journalistiek Fonds** wordt geregeld door een Samenwerkingsovereenkomst met de Vlaamse Overheid die loopt van 2018 tot en met 2020. De toegekende budgetten voor die periode zijn echter fluctuerend en onvoldoende. Voor de belangrijkste taak van het VJF, het ondersteunen van innovatieve journalistieke projecten, heeft de Vlaamse Overheid voor die drie jaren respectievelijk 500.000, 0 en 200.000 euro voorzien.

- ▶ **ACTIE:** de ondersteuning van de Vlaamse journalistiek structureel verankeren, via een meerjarenovereenkomst, beheersovereenkomst of decretale weg. Die overeenkomst omschrijft duidelijk de beoogde doelstellingen en stelt daar de juiste middelen tegenover.
- ▶ **UITKOMST:** het fonds / de fondsen kunnen professionaliseren en in dialoog met de overheid en het veld een beleid op langere termijn uitstippelen, wat bijdraagt aan de versterking en verdieping van de journalistiek in Vlaanderen.
- ▶ **EXTRA BUDGET:** 0 euro

2

Verhoog de middelen voor onderzoeksjournalistiek en lokale journalistiek

Meer dan ooit is er in deze complexe en snel evoluerende wereld nood aan diepgravende onderzoeksjournalistiek die voorbij de waan van de dag kan gaan en de evoluties duidt die de samenleving bepalen op lokaal, regionaal, nationaal en internationaal niveau. De ruimte die klassieke media daarvoor voorzien, staat echter onder constante druk. Bovendien krijgen freelance onderzoeksjournalisten doorgaans een ontoereikende vergoeding voor hun werk. Daardoor kunnen ze zich niet volledig op hun onderwerp richten, en krijgen ze niet de tijd en ruimte om hun werk goed te doen.

Het huidige budget voor **werkbeurzen** aan journalisten voor bijzondere journalistieke projecten is zwaar ontoereikend. Het Fonds Pascal Decroos heeft nooit voldoende subsidie om alle relevante aanvragen te honoreren. Bovendien kan het bij de projecten die het wel ondersteunt, niet altijd het volledige bedrag toekennen dat eigenlijk nodig is. Daarbij komt nog dat het aantal aanvragen stijgt.

De werkbeurzen zijn overigens zowel voor ervaren als voor beginnende journalisten. Daarmee zorgen ze ook voor de instroom van nieuw professioneel talent.

Naast meer werkbeurzen voor individuele journalisten, is er nood aan ondersteuning van **redacties** voor onderzoeksjournalistiek en lokale journalistiek. De regeling die daarvoor in 2018 is opgezet in Nederland, kende erg veel respons en betekende een grote stimulans voor journalistieke verdieping in redacties van media over het hele land.

- ▶ **ACTIE:** de middelen voor werkbeurzen voor bijzondere journalistieke projecten verhogen
- ▶ **UITKOMST:** meer onderzoeksjournalistiek, meer journalisten krijgen een stem, talentontwikkeling, meer lokale journalistiek, internationalisering van de Vlaamse journalistiek. Kortom: meer context en duiding, beter geïnformeerde burgers en dus een sterkere democratie.
- ▶ **EXTRA BUDGET:** 2 miljoen euro

Voorzie naast *projectsubsidies* ook *structurele* steun voor journalistieke innovatie en een divers medialandschap

Voor de subsidieronde voor innovatieve journalistieke projecten had het Vlaams Journalistiek Fonds in 2018 500.000 euro ter beschikking. Het totaal aangevraagde bedrag was echter 1,8 miljoen euro. In 2019 zijn er *geen* subsidiemiddelen ter beschikking. In 2020 voorlopig 200.000 euro. Het is duidelijk dat de beschikbare middelen de **behoefte in de sector** niet dekken.

Daarnaast is er echter een grote nood om journalistieke initiatieven ook *structureel* te kunnen ondersteunen. In de journalistieke sector en de academische wereld groeit het besef dat een louter projectmatige ondersteuning niet tot duurzame resultaten leidt. Bovendien mag de focus bij journalistieke innovatie niet enkel op technologische innovatie liggen. Het voorbije decennium zijn er zeer veel middelen geïnvesteerd, ook door de Vlaamse Overheid, in steeds nieuwe, grote technologische projecten, die voor de journalistiek niet altijd duurzame positieve resultaten hadden.

Een onderzoeksrapport van het gezaghebbende Britse Reuters Institute for the Study of Journalism uit november 2018 noemt dit het '**Shiny Things Syndrome**'. Een journalistiek innovatiebeleid moet uiteraard nog steeds ruimte laten voor experimenten en het omarmen van nieuwe technologie, maar er is een grote nood aan meer duurzame innovatietrajecten binnen nieuwsorganisaties, aldus het rapport.⁶

De innovatiecel van BBC News besliste begin 2019 dan weer om voortaan meer te focussen op journalisten en "editorial innovation", eerder dan journalistiek vooral als een toepassingssspeeltuin te zien van nieuwe technologieën.⁷ Het VJF schoof in zijn subsidieregeling van 2018 alvast vier vormen van innovatie naar voren (die uiteraard door elkaar kunnen lopen): technologisch, journalistiek, verdienmodellen en doelgroepenbereik. In de volgende jaren blijft het dan ook van belang om ons niet enkel blind te staren op nieuwe technologie, maar om ruimer in te zetten op het versterken van de echte journalistieke praktijk. Grote innovatieve projecten die meer op media dan op journalistiek gericht zijn, kunnen bovendien aankloppen bij het VLAIO en bij Media Invest Vlaanderen.

Businessmodellen determineren het journalistieke genre. Commerciële media brengen ander nieuws dan een honderd procent gesubsidieerd medium, en ander nieuws dan een coöperatieve in handen van haar lezers. Dit soort van

⁶ https://reutersinstitute.politics.ox.ac.uk/sites/default/files/2018-11/Posetti_Towards_a_Sustainable_model_of_Journalism_FINAL.pdf

⁷ <http://bbcnewslabs.co.uk/2019/02/14/editorial-innovation/>

diversiteit in het medialandschap genereert **mediapluriformiteit**. Daardoor krijgt het publieke debat meer nuance. In een klein medialandschap met slechts een paar grote bedrijven, is het moeilijk om nieuwe initiatieven te laten ontkiemen.

Een toekomstgericht Vlaams beleid t.a.v. journalistiek moet daarom ook vrijwaren dat er voldoende **diversiteit** aan spelers is, waarschuwt het jongste rapport van de Vlaamse Regulator voor de Media. Als geslaagde voorbeelden van nieuwe journalistieke platformen uit het buitenland worden vaak het Franse *Médiapart* en het Nederlandse *De Correspondent* genoemd. Maar dat zijn initiatieven die zijn begonnen met een groot startkapitaal, en verschillende jaren hebben moeten groeien om te professionaliseren en ook het financiële plaatje te kunnen doen kloppen. Bovendien werken ze voor een grote markt.

Een onderzoeksrapport van de universiteit van Leiden uit 2019 benadrukt eveneens dat enkel **meerjarige structurele ondersteuning** van journalistieke initiatieven kan leiden tot langdurige kwaliteitsverbetering,⁸ wat het streefdoel van het beleid moet zijn. Bovendien is journalistiek, in tegenstelling tot technologie, in vele gevallen niet schaalbaar.

Ook de SARC pleit in haar Memorandum 2019-2024 voor een structurele regeling voor de ondersteuning van onafhankelijke, kwaliteitsvolle journalistiek. In haar 'Aanbevelingen omtrent fake nieuws en informatieverstoring' uit 2018 pleit ze voor een ondersteunend beleid voor digitale initiatieven dat kansen biedt aan nieuwe spelers op de markt, en de uitbreiding van de steun voor innovatieve journalistieke projecten.⁹

Voor een performant ondersteuningsbeleid dat journalistieke innovatie en de pluriformiteit van het landschap bevordert, zijn daarom **twee sporen** nodig:

1. **Een meerjarige subsidie** voor kleinere nieuwsmedia en journalistieke initiatieven om te kunnen innoveren, groeien en professionaliseren. De nadruk bij de selectie van de subsidieontvangers blijft liggen op journalistieke kwaliteit, innovatie en diversiteit van het nieuwslandschap. De innovatie van deze projecten slijpelt bovendien vaak door naar grotere mediaspelers. Deze structurele subsidies moeten vermijden dat beloftevolle initiatieven telkens uitdoven of noodgedwongen stoppen en plaats moeten maken voor gelijkaardige nieuwe projecten die weer van nul beginnen.

⁸ <https://www.svdj.nl/wp-content/uploads/2019/03/Regionale-en-lokale-journalistiek-in-Zuid-Holland-Onderzoeksrapport-Universiteit-Leiden-Journalistiek-en-Nieuwe-Media-DEF.pdf>, p.84

⁹ Strategische Adviesraad voor Cultuur, Jeugd, Sport en Media: <https://cjsm.be/sarc/adviezen/index.html>

2. **Projectsubsidies** om beleidsimpulsen te geven. Die staan open voor kleine en grote Vlaamse mediaspelers voor bijzondere innovatieve projecten of andere beleidsprioriteiten, bv. lokale journalistiek, verdieping, internationale samenwerking, het bereiken van bepaalde doelgroepen, enz.

- ▶ **ACTIE:** middelen voorzien voor een structurele én een projectsubsidie-regeling om journalistieke innovatie en een divers medialandschap duurzaam te stimuleren.
- ▶ **UITKOMST:** meer diversiteit in het Vlaamse medialandschap. Nieuwe of alternatieve spelers komen op de markt en brengen andersoortig nieuws dat het publieke debat rijker of genuanceerder maakt. Daarnaast krijgen ook bestaande grotere spelers impulsen om te innoveren, verdiepen of verbreden.
- ▶ **EXTRA BUDGET:** 1 miljoen euro

4 **Stimuleer toegankelijk onderzoek en kennisdeling voor de hele sector**

Met het verdwijnen van het Steunpunt Media is ook de Nieuwsmonitor verdwenen. De sector vindt dat een gemis. De **Nieuwsmonitor** was een periodiek toegankelijk wetenschappelijk rapport over een actueel topic in de Vlaamse media. Het rapport werd geschreven op basis van de data die het Steunpunt Media verzamelde over de nieuwsinhoud bij Vlaamse media. Op regelmatige basis werd het rapport verstuurd naar politici, media, wetenschappers en andere belanghebbenden om het maatschappelijk debat over de nieuwsinhoud en mediawijsheden te stimuleren.

Het werk voor de 'achterkant' van de Nieuwsmonitor gebeurt momenteel nog steeds. Het Elektronisch Nieuwsarchief (ENA) archiveert en codeert nog steeds alle nieuwsuitzendingen, en is recent zelfs uitgebreid naar geschreven nieuwsbronnen. Ook de twee andere databronnen voor het Steunpunt Media, namelijk de Participatiesurvey en de Journalistenenquête, worden nog uitgevoerd.

Alle data staan dus nog steeds ter beschikking van onderzoekers. Wat niet meer gebeurt, is het verwerken van de data in inzichtelijke en laagdrempelige periodieke rapporten voor de sector en alle belanghebbenden. Daartoe zou slechts een halftijdse wetenschappelijke medewerker moeten worden vrijgemaakt.

Daarnaast is er nood aan een Vlaamse '**Stand van de Nieuwsmedia**'. In Nederland¹⁰ brengt die het hele jaar door op een toegankelijke manier de laatste cijfers en analyses over de stand van zaken in de journalistieke sector, in verschillende domeinen: digitaal, papier, audiovisueel, exploitatie, regio en kennis. Dit kan aanvullend en verdiepend werken op de Digimeter, die jaarlijks het mediagebruik in het algemeen meet.

Tot slot moeten universiteiten en andere publieke kennisinstellingen nog meer worden aangemoedigd om hun onderzoeksresultaten ook buiten de academische wereld te vertalen en ontsluiten. De wetenschappelijke medewerker kan daarbij een verbindingsfiguur zijn om de ontsluiting te versterken van bestaande en nieuwe onderzoeksresultaten op maat van de journalistiek sector.

- ▶ **ACTIE:** opdracht voor een Nieuwsmonitor en Stand van de Nieuwsmedia toewijzen.
- ▶ **UITKOMST:** meer verspreiding van kennis, verhoging van de kwaliteit van de nieuwsmedia, van de innovatie en van het beleid, op basis van feiten en cijfers.
- ▶ **EXTRA BUDGET:** 50.000 euro

5 Zet in op begeleiding, mentoring en ontwikkeling

In de journalistieke sector is er een grote nood aan **zakelijke scholing**. De meeste journalisten kregen die niet tijdens hun opleiding. Ondernemerschap wordt echter steeds belangrijker in het veranderende medialandschap. Bovendien zijn het vaak journalisten zelf die nieuwe journalistieke initiatieven opzetten. Om de diversiteit van het landschap te stimuleren, is er dus ook zakelijke scholing nodig.

Ook een **incubatorfunctie** kan hiertoe bijdragen. Het Vlaams Journalistiek Fonds wil naar Nederlands voorbeeld¹¹ innovatieve projecten niet enkel subsidiëren, maar ook actieve begeleiding bieden.

Wat diversiteit en doelgroepenbereik van nieuwsmedia betreft, dat begint uiteraard bij de **samenstelling van de redacties** zelf. Hefbomen om redacties te ondersteunen bij het opleiden en **begeleiden** van bepaalde profielen zijn daarom

¹⁰ <https://www.svdj.nl/stand-van-de-nieuwsmedia/>

¹¹ <https://www.svdj.nl/accelerator-2019/>

wenselijk. Ook de Europese journalistenfederatie (EFJ) schuift dit naar voren als een belangrijke beleidsactie om mediapluralisme te bevorderen.¹²

Ook (internationale) kennisdeling en opleiding is belangrijk voor de kwaliteit van de journalistiek. In dat licht zouden specifieke **beurzen voor mid-career journalisten** om internationale opleidingen en conferenties bij te wonen nuttig zijn. Een internationaal perspectief zal de kwaliteit van de journalistiek in Vlaanderen verhogen. Omgekeerd zal een Vlaamse investering in journalistieke innovatie ook als hefboom werken om de Vlaamse expertise meer op de kaart te zetten.

- ▶ **ACTIE:** middelen voorzien voor een programma voor zakelijke scholing, incubatorfunctie, diversiteit binnen redacties en beurzen voor mid-career journalisten.
- ▶ **UITKOMST:** stevigere zakelijke basis van journalistieke projecten, meer kennisuitwisseling, stimulering van journalistieke kwaliteit en vernieuwing en diversiteit binnen de redacties.
- ▶ **EXTRA BUDGET:** 150.000 euro

6 Voorzie naast onderzoeks- ook productiesteun voor podcasts

De podcast heeft de laatste jaren opmars gemaakt als een innovatief medium voor verdiepende en documentaire journalistiek. Ook in Vlaanderen luistert intussen meer dan één op tien mensen maandelijks naar podcasts, blijkt uit de jongste Digimeter.

Er is in Vlaanderen heel wat podcasttalent, maar dat moet voor productiebudgetten momenteel vaak gaan aankloppen bij de Nederlandse Publieke Omroep.

Het Fonds Pascal Decroos ondersteunt wel journalistiek *onderzoek* voor podcastdocumentaires, net zoals het dat voor videodocumentaires doet. Voor de productiecosten van videodocumentaires kunnen makers terecht bij het Vlaams Audiovisueel Fonds (VAF), maar de huidige beheersovereenkomst tussen de Vlaamse Overheid en het VAF sluit steun aan *audiocreaties* uit.

Het is echter wenselijk dat de overheid ook een budgetlijn voorziet voor productiecosten van audiodocumentaires. Via welke instelling die budgetlijn precies

¹² European Federation of Journalists, Journalist's Manifesto 2019: <https://europeanjournalists.org/campaigns/efj-manifesto/>

moet lopen, is daarbij minder belangrijk dan het feit dat de steun überhaupt beschikbaar is voor de podcastmakers.

- ▶ **ACTIE:** ondersteuningsregeling creëren voor de productiekosten van documentaire podcasts.
- ▶ **UITKOMST:** het quasi verdwenen genre van de radiodocumentaire komt terug in nieuwe vorm, meer mediapluriformiteit, journalistieke verdieping, bereiken van meer en andere doelgroepen.
- ▶ **EXTRA BUDGET:** 50.000 euro

7 Voer een integraal beleid dat versnippering tegengaat

Bij de lancering van het Vlaams Journalistiek Fonds (VJF) heeft minister Gatz ook een **onderzoek** aangekondigd naar de toekomstperspectieven voor het VJF en een optimale besteding van de Vlaamse middelen voor journalistiek. Het is aangewezen dat dit onderzoek op basis van feitenanalyse en een stakeholdersbevraging de huidige situatie in kaart brengt, in (ook internationaal) perspectief plaatst, en als basis kan dienen voor een zo optimaal en doelgericht Vlaams beleid ten aanzien van de integrale journalistieke waardeketen, van de creatiezijde over productie en distributie tot aan de burger.

Het is daarbij belangrijk om journalistiek als een afgeleidend specifiek onderdeel te beschouwen binnen het algemene mediabeleid, om de schaarse beschikbare middelen zo gericht mogelijk voor de ondersteuning en de versterking van de kwaliteitsjournalistiek in Vlaanderen te kunnen inzetten.

- ▶ **ACTIE:** aangekondigd onderzoek grondig uitvoeren, in overleg met alle relevante stakeholders, als basis voor een integraal en performant Vlaams beleid t.a.v. journalistiek.
- ▶ **UITKOMST:** een beter afgestemd beleid met duidelijkere prioriteiten, meer resultaten met dezelfde middelen.
- ▶ **EXTRA BUDGET:** 0 euro (eenmalig, reeds aangekondigd beleid)

8

Voer de resolutie van het Vlaams Parlement over de ondersteuning van journalistiek verder uit

Op 20 maart 2019 keurde het Vlaams Parlement unaniem een resolutie goed over “de uitbouw van een toekomstgerichte en mediumneutrale ondersteuning van onafhankelijke, kwalitatieve journalistiek”.¹³ Daarin vraagt het parlement aan de regering onder meer om verder te blijven investeren in de ondersteuning van journalistiek, het Vlaams Journalistiek Fonds uit te bouwen tot een duurzame en performante organisatie, en het Vlaamse beleid inzake mediawijsheid te verdiepen.

In de lange aanloop naar deze resolutie hoorde de commissie Media vele experts en stakeholders uit het Vlaamse medialandschap, woonde ze debatten bij, nam ze kennis van nationale en internationale rapporten, en trad ze in constructieve dialoog met de bevoegde minister. De resolutie werd ingediend over alle partijgrenzen heen en unaniem goedgekeurd door het parlement. **De resolutie is dus ruim onderbouwd en heeft een maximaal politiek draagvlak.**

- ▶ **ACTIE:** de acht maatregelen in de resolutie van het Vlaams Parlement verder uitvoeren.
- ▶ **UITKOMST:** meer toekomstgerichte, onafhankelijke, kwalitatieve journalistiek in Vlaanderen.

9

Maak de werkbeurzen aan journalisten belastingvrij (*federaal*)

Het Fonds Pascal Decroos heeft elk jaar een (te) beperkt budget om werkbeurzen toe te kennen aan journalisten. Daarmee kunnen die journalisten tijd vrijkopen om aan bijzondere journalistieke projecten te werken. Indien de beurzen belastingvrij zouden zijn, kan het FPD meer van zijn middelen rechtstreeks aanwenden om dat doel te dienen.

Heel wat beurzen en subsidies in België en Vlaanderen zijn belastingvrij: bv. beurzen toegekend door de Vlaamse Gemeenschap, provincies, gemeentes, het Vlaams Audiovisueel Fonds en het Vlaams Fonds voor de Letteren, maar ook door heel wat andere verenigingen en stichtingen.

- ▶ **ACTIE:** de federale regering moet het Fonds Pascal Decroos toevoegen aan de lijst van instellingen die belastingvrije beurzen mogen toekennen.
- ▶ **UITKOMST:** meer beschikbare middelen voor onderzoeksjournalistiek.

¹³ <http://docs.vlaamsparlement.be/pfile?id=1471216>

10 Versterk het wetgevend kader voor persvrijheid (federaal)

Anti-SLAPP

Nieuwsmedia en journalisten dreigen alsmaar meer te maken krijgen met ‘strategic lawsuits against public participation’ (SLAPP). Het eerste doel van zo’n rechtszaak is niet zozeer om effectief te winnen, wel om de tegenpartij **het werken onmogelijk te maken**. Dat kan door de juridische kosten hoog te laten oplopen of exuberante schadeclaims te eisen.

Vooraf kleinere mediaspelers lopen risico’s bij dit fenomeen, hetgeen nefast is voor de diversiteit in de mediasector, aldus de Vlaamse Regulator voor de Media (VRM).¹⁴ Bovendien werkt dit fenomeen in het bijzonder afschrikkend voor financiële onderzoeksjournalistiek, een genre dat sowieso al onder druk staat, maar cruciaal is voor de waakhondfunctie van onderzoeksjournalistiek in een democratie.

Naast de VRM wijzen onder andere ook de Vlaamse Vereniging van Journalisten en het Vlaams Parlement (in de hogergenoemde resolutie, zie 8.) op het belang van een anti-SLAPP wetgeving. De Raad van Europa vroeg begin 2018 al aan zijn lidstaten om zo’n wetgeving ook in te voeren voor internetplatformen en online nieuwssites.¹⁵

WOB

De term ‘WOB’ komt oorspronkelijk van de Nederlandse Wet op Openbaar Bestuur. ‘Wobben’ betekent een verzoek indienen om overheidsinformatie te mogen inkijken op basis van de wetgeving over de **openbaarheid van bestuur**.

In 2016 heeft het Europees Hof voor de Rechten van de Mens (EHRM) in een arrest het recht op toegang tot bestuursdocumenten opgetild tot een onbetwistbaar mensenrecht.¹⁶ Toegang tot bestuursdocumenten is volgens het Hof instrumenteel om met kennis van zaken over belangrijke maatschappelijke thema’s te kunnen rapporteren en het publiek te informeren.

Bestuursinstanties in België houden met deze rechtspraak van het EHRM nog onvoldoende rekening. Vooral de uitzondering van de bescherming van de privacy en persoonsgegevens passen ze vaak op een al te verstreckende wijze of absolute wijze toe, waardoor belangrijke documenten voor journalistieke verslaggeving ten onrechte aan de openbaarheid worden onttrokken. Bovendien is de wetgeving in België over de verschillende bestuursniveaus te fel versnipperd,

¹⁴ <https://www.vlaamseregulatormedia.be/nl/over-vmr/rapporten/2018/rapport-mediaconcentratie>, p.266

¹⁵ https://search.coe.int/cm/Pages/result_details.aspx?ObjectID=0900001680790e14, Guideline 1.3.4.

¹⁶ <https://journalist.be/2016/11/wobben-is-grondrecht>

en is er vooral dringende nood aan harmonisatie van de aanvraag- en beroepsprocedures, met een **correcte implementatie** van het grondwettelijk recht op openbaarheid van bestuur.¹⁷

Journalistiek bronnengeheim

Sinds 2005 is het journalistieke bronnengeheim in België stevig beschermd bij wet. Verschillende huiszoekingen en zelfs inbeslagnames bij journalisten tonen echter aan dat de politie- en justitiediensten in de praktijk sommige **basisprincipes** van de Belgische wet en de Europese rechtspraak in verband met journalistieke bronbescherming **onvoldoende respecteren**. Het Europees Hof voor de Rechten van de Mens heeft België dan ook al meermaals veroordeeld voor inbreuk op de journalistieke garingsvrijheid en het bronnengeheim, zoals die woorden gewaarborgd door artikel 10 van het Europees Verdrag voor de Rechten van de Mens.

Uiteraard staat het niet ter discussie dat een journalist vervolgd en bestraft kan worden als (mede)dader van een misdrijf. Maar het EHRM stelt dat ook wanneer een journalist verdacht wordt van het plegen van een misdrijf dat verband houdt met de journalistieke activiteit, het journalistiek bronnengeheim gevrijwaard moet blijven.

Ten slotte baart ook de praktijk van zogenaamde **'bulk interception'** van communicatie door inlichtingen- en veiligheidsdiensten ernstige zorgen. In een recent arrest heeft het EHRM vastgesteld dat dergelijke praktijken te weinig waarborgen bevatten voor de bescherming van het journalistiek bronnengeheim.¹⁸

- ▶ **ACTIE:** treed in dialoog met de Raad voor Journalistiek, de Vlaamse Vereniging van Journalisten en andere relevante stakeholders om een performante wetgeving én uitvoeringsmechanismen op te stellen inzake SLAPP, WOB en bronnengeheim, die journalistieke vrijheid garandeert en de principes van een democratische rechtsstaat respecteert.
- ▶ **UITKOMST:** betere bescherming van de persvrijheid, meer transparantie, journalistiek gebaseerd op feiten en data.
- ▶ **EXTRA BUDGET:** 0 euro

¹⁷ <https://scwitch.be/2019/01/vzws-op-de-bres-voor-openbaarheid-van-bestuur/>

¹⁸ <http://merlin.obs.coe.int/newsletter.php?year=2018&issue=10&id=16352>

Samenvatting

VOORSTELLEN	GEVRAAGD EXTRA BUDGET PER JAAR (€)
1. Steun aan journalistiek structureel maken	0
2. Meer beurzen voor onderzoeks- en lokale journalistiek	2.000.000
3. Structurele + projectsubsidies innovatie en diversiteit	1.000.000
4. Onderzoek en kennisdeling (Nieuwsmonitor e.a.)	50.000
5. Begeleiding, mentoring en ontwikkeling	150.000
6. Productiesteun voor podcasts	50.000
7. Een integraal beleid dat versnippering tegengaat	0
8. Resolutie Vlaams Parlement verder uitvoeren	/
9. Werkbeurzen voor journalisten belastingvrij maken	0
10. Wetgevend kader voor persvrijheid versterken	0
TOTAAL	3.250.000

Colofon

Deze tekst kwam mee tot stand op basis van een ruime reeks gesprekken met verschillende spelers uit de journalistieke sector, academici en beleidsmakers. De uiteindelijke inhoud en aanbevelingen vallen echter enkel onder de verantwoordelijkheid van Journalismfund.eu.

Verantwoordelijke uitgever

Ides Debruyne
p/a Journalismfund.eu vzw
Leopoldstraat 6
1000 Brussel
02 303 75 29

Redactie

Michiel Scharpé

Vormgeving

www.grase.be

Overname van inhoud uit deze publicatie is alleen toegelaten mits bronvermelding.

© 2019 Journalismfund.eu vzw

Alle rechten voorbehouden.

D/2019/1379-2261/1

FONDS PASCAL DECROOS
VOOR BIJZONDERE JOURNALISTIEK